

складні слова й терміни-словосполучення. Висвітлено питання про ідеальну й оптимальну структуру, ідеальну й оптимальну довжину терміна.

Ключові слова: авіаційна термінологія, терміни-складні слова, терміни-словосполучення, оптимальна довжина терміна.

Summary. Article is the logical continuation of publications of the autor from the problems of Ukrainian aviation terminology. The structure of aviation terms is considered in this research, much component words and combination of words are analysed. The question of the ideal and optimum structure, ideal and optimum length of term is lighted up.

Key words: aviation terminology, terms-component words, terms-word combination, optimum length of term.

УДК 821. 161. 2. 09

Хоптяр А.О.

“ЖІНОЧЕ ПИТАННЯ” В КРИТИЧНІЙ РЕЦЕПЦІЇ БОРИСА ГРІНЧЕНКА (НА АРХІВНИХ МАТЕРІАЛАХ)

Історично-культурна своєрідність зламу епох ХІХ – ХХ ст., позначена поглибленням демократизму у всіх сферах європейського суспільного життя, транспонувала в українську літературу нові світоглядні та мистецькі тенденції. Значне переосмислення образно-тематичного матеріалу, філософське забарвлення поетичного слова, модерністська означеність стилю, інтелектуалізація прози та розбудова соціальної драми були покликані змінити парадигму української національно-культурної самосвідомості, а отже, надати новий імпульс розвитку творчого потенціалу української літератури та літературознавчої практики.

Модернізація української літератури і культури, яка проходить наприкінці ХІХ ст., переживає процес “наближення до витвореного в лоні західної культури ідеалу “розвиненої”, “вповні реалізованої”, “модерної” Європи”[3, 7].

В умовах наполегливого прагнення до демократизму, відкритості культури та “європейськості” актуалізується українська феміністична традиція, ідеологічні підвалини якої формували і розвивали Марко Вовчок, Наталя Кобринська, Олена Пчілка, Леся Українка та Ольга Кобилянська, в художній та критичній спадщині яких тема “нової жінки” отримує творчий імпульс.

Ідеї фемінізму, що миттєво та “феєрверково”, за визначенням Лесі Українки розповсюджувались Європою, не залишили байдужою і українську літературну спільноту. Б. Грінченко, з його невідомою активною громадською позицією у пропаганді ідей національного відродження та радикальних суспільних зрушень з високої літературної трибуни, як ніхто інший відчув потребу у новій темі та зміні літературних жіночих образів. Задовго до сучасного викриття феміністичною критикою механізмів патріархальності, а саме культурного феномену, який узаконював статево нерівність, Грінченко намагається відверто і наполегливо декларувати своє бачення проблеми. Саме в цей період творчий доробок Б. Грінченка збагачується критичними розвідками та нарисами, в яких теж активно пропагується та аналізується модерна тема “нової жінки”.

Літературно-критична та художня творчість Грінченка, що стала певним мистецьким етапом розвитку національної літератури, не залишила байдужою українську літературну спільноту. До ґрунтовного дослідження спадщини письменника долучилися О. Білецький, М. Рильський, І. Пільгук, В. Яременко, Н. Бондаренко, А. Погрібний та інші відомі літературознавці, які продемонстрували різнобічний аналіз творчого доробку Б. Грінченка. Проте, цікаві аспекти сприйняття Грінченком феміністичних тенденцій та розгляд цих питань у літературно-критичній творчості письменника майже залишилися поза увагою дослідників.

Отже мета даної статті проаналізувати критичну спадщину Бориса Грінченка в контексті актуалізації “жіночого питання” в українському літературному процесі кінця ХІХ – початку ХХ століття.

Витоки національного “жіночого руху” з різноманітними феміністичними аспектами, що діагностували проблему статевої нерівності в суспільстві, самореалізації жінки та її особливої місії у розвитку людства знаходилися в європейській художній літературі та літературній

критиці. Серед праць, що яскраво вирізняються у цьому контексті та з'явилися ще задовго до сучасного розуміння фемінізму необхідно назвати “Захист прав жінок” (1792 р.) Мері Волстонкрафт, “Поневолення жінок” (1869 р.) Джона Стюарта Мілла. Художня література, з її активною позицією щодо формування та пропаганди образу жінки, певного взірця для наслідування, опиняється в центрі уваги “феміністичного письма”, що не є “відгалуженням чи побічним продуктом руху за права жінок”, а одним із “найдієвіших способів впливу на щоденні вчинки і ролі” [1, 144-145].

Творча спадщина Б. Грінченка, значна частина якої припадає саме на хронологічно визначений період кінця ХІХ – початок ХХ ст., яскраво відображає визначальні явища розвитку саме української критичної та художньої думки, оновлення української літературної традиції, адже найпомітнішою особливістю прози Грінченка 900-х років став цілеспрямований його вихід з “селянського кола” до інтелігентського середовища, що відповідало потребі розширення творчих обріїв українського письменства” [4, 26] та органічно співпадало з модерністською формулою “вестернізації”, що спрямовувала українську літературу до засвоєння нових тем, стилістичних зразків, нових типів героїв і, зрештою, видозмінювала саму національну культуру, яка почала моделюватися по типу “високої”, а не тільки “загальнонародної” літератури [3, 11].

Феміністичні літературні тенденції, які з'являються у критичній творчості Грінченка, головним чином і були спрямовані до інтелігентного адресата, що формує новий естетичний простір “модерного”, “ненародницького спрямування”, інтенсивність розвитку якого і припадає на злам століть, де особливим чином проявляються внутрішні протиріччя самої української літератури. Попри проблемність та неоднозначність питання “народництва” в українській літературі та гостру критику І. Франка щодо самого терміна “народництво”, яка прозвучала особливо гостро в статті “Старе й нове в сучасній українській літературі” [12] важко заперечити загальний вплив філософії народництва на розвиток всієї української художньої системи ХІХ століття та на створення певного концептуального конфлікту з новими політичними, філософськими та естетичними принципами ХХ століття [5, 37-40].

В умовах цього протистояння і актуалізується українська феміністична традиція як своєрідна реакція на породжений романтизмом народницький ідеал літератури, що під гаслом визволення і просвітництва “консервує старі або розвиває нові патріархальні ідеали, субординацію, сексизм та нерівноправність” [6, 34].

Безумовно, фемінізм як ідеологія, як ознака зрушень у довготривалих патріархальних стосунках, підтримувався і у чоловічих колах творчої української інтелігенції. В статтях “Задачі і метод історії літератури” [10], “Жіноча неволя в руських піснях народних” [9], “З останніх десятиліть ХІХ віку” [11] І. Франко намагається різнопланово осмислити окреслену проблему. Як зазначала Соломія Павличко: “Чоловіки – члени різних галицьких партій кінця віку, які вели безперервну війну між собою, більш-менш сходилися в одному: жінки і чоловіки повинні мати рівноправність у всьому” [6, 60].

Саме в цей період Грінченка цікавлять не імперсональні жіночі характери, які були притаманні українській народницькій літературі, а сильні жінки-особистості нової генерації, здатні на самотній виклик патріархальному суспільству.

Аналіз рукописних архівних матеріалів літературно-критичного спадку Б. Грінченка дає нам змогу оцінити ступінь важливості даної проблеми для письменника, глибину втілення нових тенденцій в його літературно-критичній творчості.

У 1884 році Грінченко пише статтю “Жінка у допатріархальну добу” за підписом В. Чайченко. Ця праця яскраво демонструє ставлення письменника до окресленої проблеми і відіграє роль певної вісі координат для наступних творчих кроків. В ній характеризується становище і “борня” жінки ще “до того важкого для неї часу”, коли, за словами Бориса Грінченка: “...нерозумна сила мужчин, зламавши старий лад, впровадила патріархальну сім'ю”.¹ Письменник підкреслює, що історія цієї борні надмірно тривала і цікава, що повинно спонукати літературну критику та суспільство до її ретельного та неупередженого вивчення: “Але на лихо ця історія розроблена менш од усяких других історій? Ми маємо [...] Александрів Македонських, Наполеонів і інших руйнівачів світу, але ми мало, або й зовсім не знаємо історії жінки – нашої матері, сестри, дружини, котрі всі мали і мають далеко більш значення в історії чоловіцтва, ніж усі Александри Македонські...”.²

Аналізуючи статус жінки у вільні для неї часи, письменник наводить свідчення Діодора про становище жінок у стародавній Африці, де жіноцтво “орудувало усіма громадськими справами” у той час як чоловіки займались господарством “та не брались а ні до орударства, а ні до воевництва”. Геродот теж привертає увагу Бориса Грінченка описами Єгипту, де підлеглі більше поважали і підкорялися цариці і де “жінка мала повну перевагу над мужчиною”.³

Думка про панівну позицію жінки в “допатріархальну добу” набуває розвитку і в наступній праці “Борня жінки за свою незалежність”. У цій статті Грінченко знов підкреслює той факт, що

уся історія розвитку людства є свідком постійної боротьби жіноцтва за свої права і, що ця “борня починається з самим початком людського життя”, а “в історії жінки можна побачити доби, коли первобутній лад давав їй перевагу і в житті панувало материнство и женовладство”. Далі Б.Грінченко знов наголошує на тому, що пізніше чоловік, застосувавши більшу фізичну силу, зруйнував такий порядок і жінка підпала під його владу, але й поневолене жіноцтво ніколи не припиняло боротьби за свою “самостійність”.⁴

Розглядаючи попередні статті Грінченка з позиції сучасної феміністичної критики, попри всі намагання письменника зрозуміти та прокоментувати витоки патріархальності, можливо було б закинути йому деяку тенденційність у наслідуванні народницьких “мрій про український матріархат, який нібито існував у якомусь доісторичному минулому” та слугує відволіканню від “сучасної проблематики до гордого захоплення власним минулим” [6, 61]. Але наступна стаття Б. Грінченка “Жіночий рух в Галіції” російською мовою демонструє послідовність письменника у сприйнятті та глибокому розумінні проблем жінки у суспільстві та недосконалості самого суспільства, де ці проблеми ігнорувалися. У статті письменник висловлює щире обурення становищем жінки і в, ніби – то, “європейській” спільноті. Критикуючи патріархальні традиції життя галичанок, з безліччю обмежень і забобонів та їх пасивність у сприйнятті свого положення, автор все ж сподівається, що “молоде, більш прогресивне покоління” скине з себе “окови” патріархальщини. Водночас, Б. Грінченко наголошує на вільному виборі галицького жіноцтва щодо можливості отримати університетську освіту, що є великим демократичним надбанням Галичини.⁵ В названій статті Грінченко чітко формулює свою громадянську позицію, відстоюючи право на освіту для української жінки в імперській Росії.

У літературному есе “Хто винен?” (1887 р.) Б.Грінченко змальовує картину повсякденного сімейного життя та стосунків між подружжям, письменник наголошує на глибоко психологічних факторах, які примушують жінку коритися чоловіку у сім’ї, а саме на її пасивності в обстоюванні своїх інтересів, яка є безпосереднім наслідком багатовікового патріархального впливу: “Вона винна тим, що зовсім не думає боротися проти деспотизму свого чоловіка[...] Оце перша жіноча провина – і тут вона винна не сама собою, бо такою її зробила історія”.⁶

Демократичні погляди Б. Грінченка на визначення активної ролі жінки в формуванні національної свідомості знаходять підтримку в європейській художній літературі. Грінченко висловлює непідробне захоплення двома видатними драмами Шіллера та втілює свою мрію про переклад творів “коханого німця”⁷: “Двоє з найкращих драматичних творів Шіллерових породило високе патріотичне почування: “Вільгельма Телля” та “Орлеанську дівчину” [2, 3]. Увагу письменника привертають не тільки романтично забарвлені героїчні типи чоловіків, а й образи жінки-борця, жінки-особистості. Показовою у цьому контексті є стаття Грінченка “Три жіночі постаті”, що була написана у 1892 році та через рік опублікована в “Зорі”. Але вражає письменника не тільки образ народу та піднесення національного патріотизму, що мало б логічно вписати змістове навантаження п’єс в канони народництва. Б. Грінченко робить докладний глибоко психологічний аналіз “виразних жіночих постатей”, а це свідчить про зовсім інший, концептуально відмінний від вузько народницького сприйняття як драматичних творів Шіллера так і ролі та місця жінки у суспільстві. Стаття “Три жіночі постаті” висвітлює відверту активну позицію письменника, яка сягає ширше лише декларованого у інтелігентних колах рівноправ’я між чоловіком і жінкою.

Характеризуючи основні жіночі образи “Вільгельма Телля”, Грінченко порівнює психологічно протилежні типи жінок: Гертруду Штаффахер та Гедвигу, дружину Вільгельма Телля. Аналізуючи образ Гедвиги, яка є безсумнівно народницьким типом жінки-матері, Б. Грінченко, при всій його глибокій повазі до важкої жіночої праці у сім’ї, прямо засуджує її обмеженість лише сімейними інтересами та байдуже ставлення до “величезного нещастя”, що охопило її рідний край: “Такому чоловікові, що віддавав би всю свою діяльність високій ідеї – науці, літературі, чи що – Гедвига була б не зовсім гарною жінкою і через свої вузькі погляди влила б йому в життя чимало отрути, ставши йому чимсь на кшталт Сократової Ксантипи” [2, 19]. Таке різке ставлення письменника до соціально пасивної життєвої позиції Гедвиги та її обмеження вузькими сімейними проблемами є підтвердженням демократичних поглядів Грінченка на активну, рівноправну та, навіть, до певної міри, лідерську роль жінки, що підтверджуються його особистим сімейним досвідом. Справжньою подругою, помічницею та водночас єдиною коханою жінкою стає для Б. Грінченка його дружина Марія Загірня: “Ще в початку р. 1884 я оженився і жінка моя з того часу стала мені вірним товаришем у всіх моїх заходах, багатьох важких і важких працях”.⁸ Можливо, саме тому образ Гертруди, дружини Штаффахера з “Вільгельма Телля” викликає у Грінченка таке емоційне захоплення: “Гертрудів тип, тип мудрої щирої порадиці – дружини – се рідний тип нашому українському світоглядові: такий самий ідеал жіночий і уявляє собі наш народ” [2, 22]. На перший погляд Гертруда у сприйнятті критика є яскравим типом жінки-берегині, ідеальним втіленням “магічного мислення, виробленого українцями в часи бездержавності” та “символом “здорового” селянського начала” [6, 61], що знов повертає

Грінченка у “лоно” народницьких ідей. Але пригортає увагу інший бік глибокої психологічної характеристики образу Гертруди, у якій Грінченко розкриває особливі риси характеру та мотивації поведінки героїні драми. Глибоке проникнення у її внутрішній світ виводить образ Гертруди на зовсім інший, новий рівень сприйняття. Б. Грінченка вражає та водночас захоплює той факт, що Гертруда “знає справи державні” і не замикається на проблемах сім’ї та господарства: “...вона бачить далеко за їм, і коли Гедвига все забуває задля своїх дітей, то Гертруда може забути все тільки задля свого рідного краю...” [2, 12]. Сміливо і рішуче закликає героїня драматичного твору свого чоловіка, який “мов збентежився перед лихом” до активної дій, самостійно приймаючи рішення, “показує йому, куди треба йти” [2, 21]. Саме тому Грінченко наголошує на тому, що українська національна справа потребує “не Гедвиг, а Гертруд – освічених, щирих до громадських справ” [2, 31].

Але в повній мірі втілити ідеї свободи та визвольної боротьби, втамувати спрагу національного самоусвідомлення могла для Б. Грінченка тільки така жінка як Жанна д’Арк. Образ жінки-борця, що живе лише любов’ю до рідного краю та прагненням його визволення захоплює Грінченка та викликає у письменника почуття глибокої поваги: “Так багато чула Жанна звідусіль про нещастя в ріднім краю під чужоземним ворогом і так любила цей край, що скоро все її серце сповнилося любов’ю [...]ця любов узяла її всю, цілком” [2, 13]. Тільки у самовідданій боротьбі, самопожертві та безкомпромісній любові до рідної землі вбачає письменник місію жінки, жінки-борця, жінки-рятівниці: “Ні, він (рідний край – А.Х.) не може їх (“чужі кайдани”) носити, не може, і вона, чиста дівчина, повинна його обрятувати, віддавши на це життя своє” [2, 14].

Така однозначно демократична позиція Б.Грінченка у визначенні активної ролі жінки в суспільстві була гаряче підтримана його дружиною М. Загірньою у критичному нарисі “Орлеанська дівчина Жанна д’Арк”(1983), в якому письменниця висловлює пропозицію навіть змінити заголовок твору в українському варіанті на назву “За рідний край”, з підзаголовком “Орлеанська дівчина Жанна д’Арк”, що має влучніше передати основну ідею образного навантаження жінки-героїні.⁹

Стаття Б.Грінченка “Три жіночі постаті” особливим чином перегукується з відомою працею Лесі Українки “Новые перспективы и старые тени” (“Новая женщина” захадноевропейської белетристики), що вперше була надрукована в журналі “Життя” на самому зламі століть, у 1900 році, де письменниця досить чітко визначила основні європейські літературні тенденції щодо розвитку теми “нової жінки”. Погляди двох видатних особистостей української літератури повністю співпадають у висвітленні одного з основних феміністичних питань – професійної реалізації жінки у суспільстві та можливості вільно отримувати належну освіту[8, 85]. Описуючи життєвий шлях багатьох європейських жінок, які наполегливою громадською та науковою працею збагатили загальне надбання людства, Грінченко закликає відкрити перед жінкою без всяких обмежень “саме широке поле громадянської, наукової, літературної, чи артистичної діяльності, як і для чоловіка”, висловлюючи щире обурення на весь чоловічий загал: “І тільки нечесність, забобонна тупість, або професійна чоловіча заздрість робить те, що в кінці XIX сторіччя університети, на сором усій людськості замикають перед жінками” [2, 31]. Письменник також не залишив поза увагою питання права у широкому його розумінні, та його реалізації жінкою у патріархальному суспільстві. Позиція Б.Грінченка чітка і без подвійних стандартів: “Мені трохи сором, що я довожу такі аксіоматично прості речі, як то, що людина має право користуватися з усіх людських прав” [2, 31].

Проблеми фемінізму були привнесені в український національний літературний простір з “модерної” Європи кінця XIX – початку XX століття не тільки європейською критичною думкою. Розвиток феміністичних ідей в українській літературі набуває надзвичайного імпульсу безпосередньо через перекладацьку діяльність, активним учасником якої був Б. Грінченко.

Тема визволення жінки з тенет чоловічого обману, боягузтва та лицемірства, спроможності жіноцтва на самовизначення у житті привертає увагу Грінченка-перекладача у п’єсі Октава Мірбо “У золотих кайданах”. Але найвищого свого розвитку набуває “жіноче питання” у творах скандинавських письменників. Драми “Примари” та “Нора” видатного норвезького драматурга Г. Ібсена, що особливо виділились у контексті фемінізму, не могли залишитися поза увагою Б.Грінченка. До перекладу долучилася вся родина Грінченків, творчими зусиллями якої на початку XX ст. було перекладено й надруковано сім драматичних творів скандинавського автора. М. Загірньою здійснені переклади п’єс “Нора”, “Підпори громадянства”, “Ворог народів”, “Примари”. Н. Грінченко створює український варіант “Геди Габлер”, “Жінки з моря” та разом з М. Загірньою перекладає “Росмерсгольм”. Б. Грінченко бере безпосередню участь у перекладі та редагуванні всіх цих драматичних творів. Про кропітку роботу письменника свідчать рукописи та чернетки перекладів п’єс.

Активно долучається Б.Грінченко до роботи над перекладом Марією Загірньою драматичного твору М.Метерлінка “Монна Ванна”, у якому жіночий образ теж набуває певного феміністичного

забарвлення з огляду на самостійність у прийнятті рішень та доволі незалежну поведінку головної героїні драми.

Отже, висвітлення феміністичних тенденцій у літературно-критичній спадщині Б.Грінченка органічно походить з комплексу світоглядних, філософських та моральних переконань письменника, у центрі яких знаходиться Людина, з її безперечною самоцінністю, незалежною від статевого фактору. Критичні нариси, роздуми, перекладна і оригінальна творчість, та особисте життя Грінченка є невіддільним свідченням особливо активної позиції письменника у реалізації найкращих європейських демократичних ідей розвитку літератури і суспільства. Актуалізація “жіночого питання” у літературно-критичній спадщині Б.Грінченка, що знайшло своє осмислення і місце у загальному літературному процесі кінця ХІХ – початку ХХ століття, створила певні підвалини феміністичної критики і тим самим значно розширило можливість вивчення феміністичних тенденцій сучасної української літератури.

Примітки

1. Чайченко В.(Грінченко Б.) “Жінка у до патріархальну добу” // ІР НБУ ім. В.І.Вернадського НАН України. – Ф. І. – Од. зб. 31560. – Арк.1
2. Там само. – Ф. І. – Од. зб. 31560. – Арк. 1.
3. Там само. – Ф. І. – Од. зб. 31560. – Арк. 19.
4. Грінченко Б. “Борня жінки за свою незалежність” // ІР НБУ ім. В.І.Вернадського НАН України. – Ф. І. – Од. зб. 31449. – Арк. 1.
5. Грінченко Б. “Женское движение в Галиции” // ІР НБУ ім. В.І.Вернадського НАН України. – Ф. І. – Од. зб. 31493. – Арк. 1.
6. Вільхівський Б. (Грінченко Б.) “Хто винен” // ІР НБУ ім. В.І.Вернадського НАН України. – Ф. І. – Од. зб. 31607. – Арк. 97-100.
7. Грінченко Б. Записна книжка Грінченка Б.Д. 1887 р. // ІР НБУ ім. В.І.Вернадського НАН України. – Ф. І. – Од. зб. 31607. – Арк. 8.
8. Грінченко Б. Автобіографія // ІР НБУ ім. В.І.Вернадського НАН України. – Ф. І. – Од. зб. 32303 – Арк. 1.
9. Загірня М. “Орлеанська дівчина Жанна д’Арк” (рецензія) // ІР НБУ ім. В.І.Вернадського НАН України – Ф. І. – Од. зб. 33536. – Арк. 2.

Список використаних джерел

1. Баррі П. Вступ до теорії: літературознавство та культурологія / Пер.з англ. О. Погинайко; наук. ред. Р. Семків. – Київ: “Смолюскіп”, 2008. – 360 с.
2. Грінченко Б. Три жіночі постаті. Книжка пам’яті Насті Грінченко. – К.: Друкарня 1-ої Київської Друкарської Спілки. – 1913. – 32 с.
3. Європейська меланхолія. Дискурс українського окциденталізму / За ред. Т.І. Гундорової. – К.: ВД “Стилос”, 2008. – 160 с.
4. Погрібний А.Г. Борис Грінченко. Нарис життя і творчості. – Київ: Вид. худ. літ. “Дніпро”, 1988. – 268 с.
5. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі: Монографія. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Либідь, 1999. – 448 с.
6. Павличко С. Фемінізм / Передм. Віри Агеевої. – К.: Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2002. – 322 с.
7. Українка Л. Новые перспективы и старые тени. (“Новая женщина” западноевропейской беллетристики) // Українка Л. Зібр. тв.: У 10 т. – К.: Видав. худ. літ. “Дніпро”, 1965. – Т. 8. – 382 с.
8. Українка Л. Новые перспективы и старые тени. (“Новая женщина” западноевропейской беллетристики) // Українка Л. Зібр. тв.: У 10 т. – К.: Видав. худ. літ. “Дніпро”, 1965. – Т. 8. – 382 с.
9. Франко І. “Жіноча неволя в руських піснях народних” // Франко І. Зібр. тв.: У 50 т. – Київ: Наук. думка, 1980. – Т. 26. – 462 с.
10. Франко І. “Задачі і метод історії літератури” // Франко І. Зібр. тв.: У 50 т. – Київ: Наук. думка, 1984. – Т. 41. – 678 с.
11. Франко І. “З останніх десятиліть ХІХ віку” // Франко І. Зібр. тв.: У 50 т. – Київ: Наук. думка, 1984. – Т. 41. – 678 с.
12. Франко І. Старе й нове в сучасній українській літературі // Франко І. Зібр. тв.: У 50 т. – Київ: Наук. думка, 1982. – Т. 35. – 511 с.

Анотація. В статті розглядається проблема “жіночого питання” в літературно-критичній спадщині Б. Грінченка у контексті феміністичного мислення, що стало феноменом

культурного життя Європи на зламі століть та його трансформація в національному українському літературному процесі кінця XIX – початку XX століття, який характеризується активізацією модерністських тенденцій.

Ключові слова: фемінізм, жіноче питання, феміністичне мислення, модернізм, народництво.

Summary. The article focuses on the problem of “women’s question” in B. Hrinchenko’s literary practice in the context of the feministic thinking which became a phenomenon of the cultural life of Europe around the turn of the century and its transformation in the national Ukrainian literature process at the end of the XIX – beginning of the XX centuries, which is characterized by activation of modernistic tendencies.

Key words: feminism, women’s question, feministic thinking, modernism, narodnytstvo.

УДК 811.161.2’373

Циховська Е.Д.

РЕЦЕПЦІЯ ТВОРЧОСТІ ЄВГЕНА МАЛАНЮКА В УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІЙ ПЕРІОДИЦІ: ЕПІСТЕМОЛОГІЯ ХАОСУ

Згадки про творчу постать українського поета-емігранта Євгена Маланюка в польській та українській емігрантській пресі, в енциклопедичних виданнях Польщі стислі, позитивні і доброзичливі. На думку О. Веретюк, Є. Маланюк “був найпопулярнішим і найбільш шанованим з українських поетів у Польщі”, чому сприяв “європейський рівень його поетичного таланту” [1, 304].

Майже всі видання зазначають, що поезія Є. Маланюка подає не класичну картину світу, його розуміння як єдиного, впорядкованого, гармонійного, такого, що має непорушні константи і сенс, а започатковану ще романтиками неklasичну візію, де в основі буття – начала дисгармонійності і хаосу. „Українська загальна енциклопедія” одним рядком констатує, що „Євген Маланюк – український письменник, поет і публіцист”, схильний до мотивів „катастрофізму” [3, 610]. А весною 1936 р. у Львові на літературному вечорі „Wieczór przekładów współczesnej poezji ukraińskiej” mgr. З. Кумантан розповів про творчість українських поетів-емігрантів, що мешкають у Польщі: Є. Маланюка, Ю. Клена, Б.-І. Антонича, О. Бабія, С. Гординського, Б. Кравцева, Л. Мосендза та ін., виділяючи домінуючу неklasичну картину світу в творчості Є. Маланюка.

Богдан Лепкий у „Wielkiej literaturze powszechnej” (1933. – Т.IV. – s.536) пише про розвиток літератури у Польщі, зараховуючи Є. Маланюка і Наталію Ливицьку-Холодну до „великих талантів”, які подавали надії. Мар’ян Якубець у розвідці про українську літературу серед еміграційних поетів виділяє Є. Маланюка та Ю. Липу: „Двадцять років ознаменувалися також великим пожвавленням літературного руху на землях Західної України і на еміграції. Серед поетів, не пов’язаних з ідеологією соціалізму, треба назвати Юрія Липу і Євгена Маланюка (нар. 1897) – автора багатьох бунтівних збірок лірики і поем, відомих і перекладених перед війною в Польщі” [7, 576]. Згодом цей же дослідник у „Dziejach literatur europejskich” (1989. – Т.3) повніше схарактеризував його „дисгармонійну” поезію. На відміну від універсуму, де панує ідея Логосу (як в її античному, платонівському, так і християнському варіанті), у поезії Є. Маланюка буття маніфестується як роздроблене, хаотичне, позбавлене констант, нестабільне, катастрофічне, апокаліптичне. У Польщі, у період між двома війнами, де перебувало чимало емігрантів, відчувалися ідеї катастрофізму (вплив Освальда Шпенглера і Хосе Ортеги-і-Гассета, а також були сильними історіософські тенденції в польській літературі: наукові праці М. Здоховського, Ф. Знанецького, С. Віткевича, повісті Р. Яворського, Б. Ясенського, О. Вата, ліричні твори К. Галчинського, Ю. Тувіма, Ч. Мілоша, О. Римкевича, Б. Броневського). Ришард Лужний у „Zarysie dziejów literatury ukraińskiej” пише: „Діяли тоді такі відомі автори, як Ю. Липа і Є. Маланюк”, які своїм словом „намагалися згармонізувати людину і світ” [10, 399].

Флоріан Неуважний у вступі до антології Тадеуша Голлендра „Z poezji ukraińskiej” називає ім’я Є. Маланюка поруч із Б.-І. Антоничем як видатну у негативному плані індивідуальність із її тяжінням до змалювання життєвого хаосу [6, 7]. Антоній Середницький у розвідці „Jewhen Małaniuk a pisarze Polscy” відзначає, що „Євген Маланюк через гармонію і дисгармонію своїх творів усував у польсько-українських літературних взаєминах білі плями і ця його діяльність заслуговує на спогад” [14, 82].